

Provedba Programa ranog otkrivanja raka debelog crijeva u Međimurskoj županiji

Renata Kutnjak Kiš

Zavod za javno zdravstvo Međimurske županije

Ključne riječi: rak debelog crijeva, Međimurska županija, program ranog otkrivanja

Uvod i opis problema

Incidencija raka debelog crijeva u velikom je porastu kako u Republici Hrvatskoj tako i u Međimurskoj županiji. Dok je u Hrvatskoj 1990. godine bilo registrirano 1.648 novooboljelih osoba, a kruta stopa incidencije je iznosila 34,5/100.000, 2005. godine broj novooboljelih u Hrvatskoj porastao je na 2.843, a stopa na 64,0/100.000. U Međimurskoj županiji 1990. godine bilo je registrirano 46 novooboljelih osoba od raka debelog crijeva (38,4/100.000 st.), da bi broj novooboljelih u 2005. godini porastao na 69, a stopa incidencije te je godine iznosila 58,3/100.000 stanovnika.

Smrtnost od raka debelog crijeva također je u porastu i vrlo je visoka. Tako je 2007. godine u Republici Hrvatskoj od ovog sijela raka umrlo 1.738 osoba, te se smrtnost od ovog oblika raka nalazila u Hrvatskoj na 5. mjestu rang ljestvice 10. vodećih uzroka smrtnosti. I u Međimurskoj županiji smrtnost od raka debelog crijeva zauzima vrlo visoko mjesto u osoba oba spola. Tako je 2007. godine od raka debelog crijeva u Međimurskoj županiji umrlo 37 osoba (22 muškaraca i 15 žena), u muškaraca je smrtnost od raka debelog crijeva bila na 5. mjestu, a kod žena na 10. mjestu rang ljestvice 10. vodećih uzroka smrtnosti. Ako pak govorimo o smrtnosti od različitih sijela raka, u osoba ženskog spola smrtnost od raka debelog crijeva u Međimurskoj županiji 2007. godine nalazi se na 3. mjestu (iza raka dojke i raka želuca), a kod muškaraca na drugom mjestu (iza raka pluća).

Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi Republike Hrvatske u mjesecu listopadu 2007. godine pokrenulo je Nacionalni program ranog otkrivanja raka debelog crijeva kako bi se smanjila smrtnost od ovog oblika raka (u petogodišnjem razdoblju za 15%) otkrivanjem bolesti u ranom stadiju u kojem su poboljšane mogućnosti izlječenja uz bolju kvalitetu života i dulje preživljavanje. Ovaj je program namijenjen osobama oba spola u dobi od 50-74 godine (u Hrvatskoj je to oko 1,2 milijuna ljudi, a u Međimurskoj županiji oko 30.000), a uključuje testiranje stolice na tragove krvi koja se ne može uočiti golim okom (i to svake dvije godine), te u slučaju pozitivnog nalaza- kolonoskopiju.

Cilj

Cilj je rada evaluacija provođenja Nacionalnog program ranog otkrivanja raka debelog crijeva u Međimurskoj županiji, kako bi se ocjenila uspješnost provedbe za dosadašnje razdoblje, te kako bi se predložile mjere za poboljšanje provedbe programa.

Metode i organizacija programa u Međimurskoj županiji

U Međimurskoj županiji program se počeo provoditi u siječnju ove godine kada su osobe rođene 1933. i 1937. godine primile na kućne adrese pozivna pisma i testove za otkrivanje skrivenog krvarenja u stolici. Kako je program u Republici Hrvatskoj započeo u listopadu 2007. godine, Zavod za javno zdravstvo Međimurske županije koji je zadužen za koordinaciju i organizaciju ovog programa na području Međimurske županije, najavio je provedbu programa već u mjesecu studenom. Tako je 21.11.2007. godine održana tiskovna konferencija na koju su se odazvali predstavnici gotovo svih tiskanih i audiovizualnih medija iz naše županije uz objavu velikih medijskih priloga o spomenutom programu. Već drugi dan – 22.11.2008. godine održan je sastanak s liječnicima PZZ uz vrlo velik odaziv (bilo je prisutno 35-ero liječnika od 54 ordinacija opće medicine), a par dana prije sastanak s patronažnim sestrama Doma zdravlja Čakovec, te gastroenterolozima iz Županijske bolnice Čakovec.

Sa dolaskom pozivnih pisama na područje Međimurske županije ponovno smo informirali medije, kao i liječnike PZZ sa kojima smo dogovorili da se u slučaju bilo kakvih nejasnoća u provedbi testiranja ili popunjavanja upitnika naši žitelji mogu javiti ili na besplatni info telefon pri Zavodu za javno zdravstvo Međimurske županije ili osobno u Djelatnosti za socijalnu medicinu Zavoda za javno zdravstvo, kod liječnika opće/obiteljske medicine ili kod patronažnih sestara Doma zdravlja Čakovec.

Tijekom prvih nekoliko mjeseci provedbe programa, mediji (osobito lokalni, ali i nacionalni) su vrlo

intenzivno pratili provedbu programa te informirali i motivirali stanovništvo na odaziv, te je zahvaljujući cijeloj toj kampanji, odaziv prva dva godišta u Međimurskoj županiji bio izuzetno dobar, obzirom da je program tek počeo. Uspostavljena je i suradnja s nevladinim udrugama, osobito s Županijskom ligom protiv raka Čakovec u čijem je okrilju u mjesecu svibnju ove godine osnovan Klub osoba operiranih od raka debelog crijeva koji uz druge ciljeve rada ima za cilj i motiviranje stanovništva za sudjelovanje u programu ranog otkrivanja raka debelog crijeva.

Svaki tjedan održavali smo kratke radne sastanke sa gastroenterolozima i medicinskim sestrama iz Županijske bolnice Čakovec koji su uključeni u provedbu nacionalnog programa, a prvi kolonoskopski pregledi započeli su se provoditi 11.02.2008. godine.

Testiranje stolice na skriveno (okultno) krvarenje obavlja se u mikrobiološkom laboratoriju Zavoda za javno zdravstvo Međimurske županije. Kao što je dogovoreno na nacionalnom nivou, osobe čiji je test negativan se ne obavještavaju o nalazu testiranja, a osobe koje imaju pozitivan test na okultno krvarenje u stolici obaviještene su o nalazu u istom navratu kada im na kućnu adresu uputimo poziv za kolonoskopiju. O svakom pozitivnom testu, kao i terminu kolonoskopskog pregleda, koordinator programa iz Zavoda za javno zdravstvo Međimurske županije pismenim putem obavještava izabranog liječnika, a nakon poslanog pismenog poziva telefonom kontaktira osobu pozvanu na kolonoskopiju, kako bi je dodatno motivirao da se odazove pozivu na kolonoskopiju, kako bi pojasnio eventualne nedoumice i nejasnoće, odnosno promijenio termin kolonoskopije u slučaju da odabrani termin iz bilo kog razloga ne odgovara.

Rezultati provedbe programa i rasprava

U bazi podataka osoba rođenih 1933. godine s prebivalištem u Međimurskoj županiji bilo je 913 osoba kojima su poslana pozivna pisma i testovi. Od 280 osoba smo dobili povrat koverti, (odaziv od 30,7%), među kojima su 222 osobe poslale testove s uzorcima stolice. Neispravnih je testova bilo 13 (6%), a nakon detaljnijih uputa 10 je osoba ispravno ponovilo test.

Testiranje poslanih uzoraka stolice obavlja se u mikrobiološkom laboratoriju Zavoda za javno zdravstvo Međimurske županije. Među osobama rođenim 1933. godine bilo je 16% pozitivnih testova (kod 35 osoba od 219 obrađenih testova), što je više od očekivanog (3-5%). No, obzirom da se radi o najstarijoj populaciji koja se obuhvaća spomenutim programom, za pretpostaviti je da se nisu svi pridržavali uputa o dijetnoj ishrani, a osim toga u većeg broja osoba s pozitivnim testom od očekivanog, utvrđeni su patološki nalazi (karcinom, polipi, hemeroidi ili divertikli).

Od 35 osoba s pozitivnim nalazom, 4 su osobe odustale od kolonoskopije (11,4%), dok se jedna osoba redovito kontrolira kod gastroenterologa zbog ulceroznog kolitisa te nije bilo potrebe za obavljanje kolonoskopije. Tako je u Županijskoj bolnici Čakovec provedeno 30 kolonoskopskih pregleda osoba rođenih 1933. godine s pozitivnim testom. Preglede su obavljali specijalisti gastroenterolozi uglavnom subotom. U početku je u provedbu kolonoskopskih pregleda u sklopu Nacionalnog programa bilo uključeno 4-ero spec. gastroenterologa te dvije medicinske sestre, a potom troje ili dvoje liječnika (zbog trajnog odlaska jednog specijaliste iz ŽBČ, a odlaska drugog privremeno na subspecijalizaciju).

Od 30 kolonoskopskih pregleda, u 5 je osoba (16,7%) otkriven rak debelog crijeva (u 2 muškaraca i kod 3 žene), što je nešto više od očekivanog ali na ukupnu populaciju obuhvaćenu programom – od 50-74 godine starosti (10-15%). Također je veći broj osoba od očekivanog imao utvrđene benigne promjene (polipe) -njih 14 (46,7% u odnosu na očekivanih 20-30%), a ostalih 10 osoba imalo je hemeroide i/ili divertikulozu.

Odaziv na Nacionalni program ranog otkrivanja raka debelog crijeva u Međimurskoj županiji još je bio bolji za osobe rođene 1937. godine. Od 1013 poslanih testova, dobili smo povrat 390 koverti te je odaziv iznosio 38,5%. Od 368 poslanih koverti s uzorcima stolice, bilo je obrađeno njih 364 (4 osobe su odustale nakon što su neispravno provele testiranje), a 49 osoba imalo je pozitivan test na skriveno krvarenje u stolici (13,5%). Od 49 osoba s pozitivnim testom, 42 su se odazvale na kolonoskopiju (odustalo je 16,7%). Karcinom je otkriven u 2 osobe muškog spola (5%), u 18 osoba utvrđeni su polipi (42,9%), a u 19 osoba hemeroidi i/ili divertikli. Samo su 3 osobe imale potpuno uredan nalaz.

Obzirom da je većina koverti s uzorcima stolice pristigla u Zavod za javno zdravstvo Međimurske županije do početka 4. mjeseca 2008. godine, neki su pacijenti čekali na kolonoskopski pregled i do 3,5 mjeseca što je i razumljivo obzirom na veliki broj potrebnih kolonoskopskih pregleda (72 za 2 godišta) i obzirom na činjenicu da je jedan specijalista gastroenterolog trajno otišao iz Županijske bolnice Čakovec, dok je drugi bio na subspecijalizaciji u Zagrebu, ali se ipak uključivao u provedbu Nacionalnog programa, dok je samo dvoje gastroenterologa kontinuirano radilo u Županijskoj bolnici Čakovec.

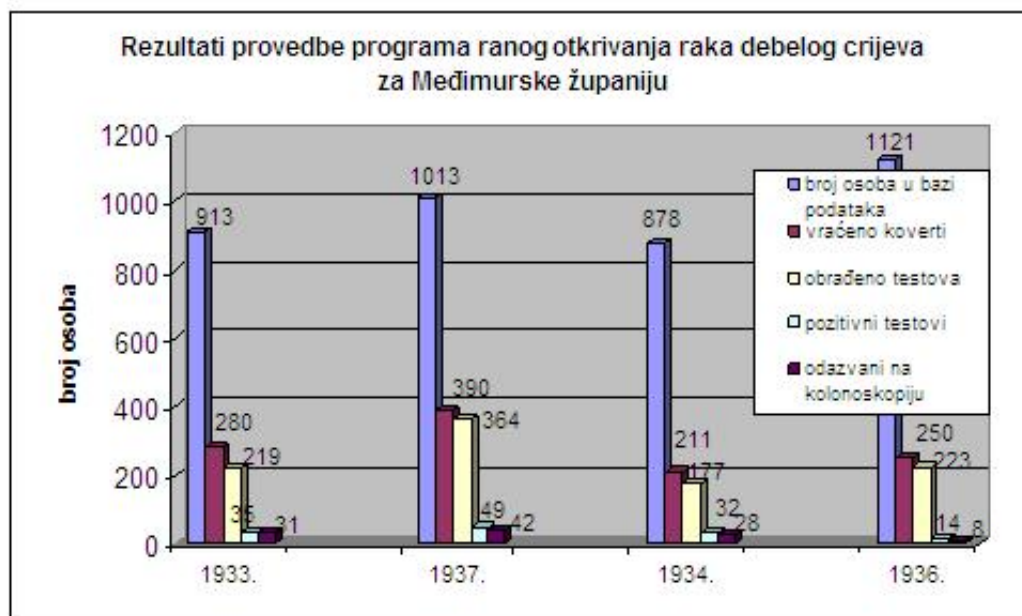
Nakon toga je uslijedila predugačka pauza u kojoj nije bilo informacija kad će se nastaviti s programom, niti pak informacija koja će godišta naredna biti obuhvaćena programom, što je onemogućavalo provedbu medijske kampanje i što je direktno imalo utjecaj na lošiji odaziv osoba rođenih 1936. i 1934. godine koje su primile pozive u Međimurskoj županiji početkom mjeseca listopada.

Od 878 poslanih koverti osobama rođenim 1934. godine s prebivalištem u Međimurskoj županiji, vraćeno je u Zavod za javno zdravstvo Međimurske županije 211 koverti (odaziv od 24%), a 177 osoba je poslalo ispunjene testove. I dalje imamo dosta neispravnih testova (6,2%), ali nakon ponovnih uputa obrađeno je 176 stolica, od kojih su 32 bile pozitivne (18,2%). Od 32 osobe s pozitivnim testom, 28 je obavilo kolonoskopiju, jedna osoba je još naručena, jedna nije mogla pristupiti pregledu jer je u međuvremenu oboljela od teške bolesti, a dvije se osobe nisu odazvale na kolonoskopiju (6,3%). Kod jedne osobe muškog spola rođene 1934. godine postavljena je sumnja na karcinom (čeka se histološka potvrda).

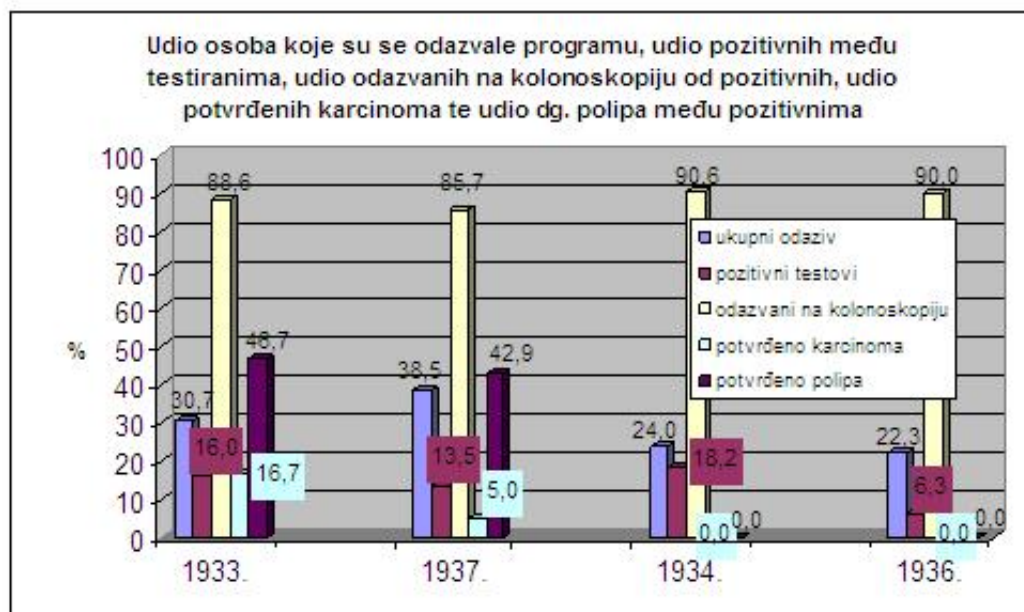
U bazi podataka osoba rođenih 1936. godine s prebivalištem u Međimurskoj županiji ima 1.121 osoba kojoj su poslana pozivna pisma i testovi, a dobili smo vraćeno 250 koverti (odaziv od 22,3%), među kojima je bilo 228 koverti s poslanim testovima. U mikrobiološkom laboratoriju Zavoda za javno zdravstvo Međimurske županije testirani su testovi od 223 osobe, a skrivena krv u stolici dijagnosticirana je kod 14 osoba (6,3%). Od 14 osoba kod kojih je test bio pozitivan, 8 je osoba obavilo kolonoskopiju, 4 su osobe naručene, jedna je osoba odustala, a jedna se redovito kontrolira kod gastroenterologa zbog kronične bolesti crijeva.

Ukupno je do sada u Međimurskoj županiji u programu ranog otkrivanja raka debelog crijeva provedeno testiranje stolice na okultno krvarenje u 982 osobe, a u 130 osoba testiranjem je potvrđeno skriveno krvarenje (13,2%). Kolonoskopski pregled u Županijskoj bolnici Čakovec proveden je kod 108 osoba, karcinom debelog crijeva dijagnosticiran je u 7 osoba, a polipi u 32 osobe (nisu uključeni nalazi kolonoskopskih pregleda osoba rođenih 1934. i 1936. godine). Premda ne možemo biti u potpunosti zadovoljni s rezultatima provedbe programa u Međimurskoj županiji, obzirom da se radi o početku programa, možemo istaknuti da su rezultati zadovoljavajući u odnosu na sve okolnosti u kojima se program provodi.

Grafikon 1.

Grafikon 2.

Zaključak

Kako bi se osigurala što bolja kvaliteta provođenja Nacionalnog programa ranog otkrivanja raka debelog crijeva, u Međimurskoj županiji su provedene sve potrebne pripremne aktivnosti i uključeni su bili svi sudionici planirani u programu. Zavod za javno zdravstvo Međimurske županije ima ulogu organizacije, koordinacije i evaluacije cijelog programa, zadužen je za medijsku kampanju i suradnju s PZZ i nevladinim sektorom, a provodi i testiranje stolice na skriveno krvarenje. Liječnici opće/obiteljske medicine i patronažne sestre Doma zdravlja Čakovec su dobro informirani o programu, ali im se pacijenti nedovoljno često javljaju kako bi tražili savjete vezane uz provedbu programa (eventualno kontaktiraju liječnike vezano uz mogućnost modifikacije terapije prilikom provođenja testiranja ili pak u slučaju pozitivnog nalaza i potrebe odlaska na kolonoskopiju), a nije predviđen njihov aktivan pristup. Zato smatram da je u sadašnjoj organizaciji programa, uloga medija izuzetno važna i stoga je potrebno intenzivirati medijsku kampanju kako na nacionalnom tako i na lokalnom nivou, naravno uz osiguravanje dovoljno financijskih sredstava za provedbu iste. Također je nužan kontinuitet provedbe programa, pauze između slanja poziva osobama pojedinih godišta ne smiju biti predugačke jer se tako može kontinuirano informirati stanovništvo o provedbi programa, a dobri rezultati služe kao daljnja motivacija za uključivanje u program. Smatram da bi od izuzetne koristi (kako za povećanje odaziva programu, tako i za kvalitetu testiranja) bilo i provođenje predavanja i radionica na temu «Rano otkrivanje raka debelog crijeva» po gradovima i općinama koje bi mogle provoditi patronažne sestre uz adekvatnu nadoknadu. Osim toga nužno je osigurati u Zavodu za javno zdravstvo Međimurske županije dovoljan broj kadrova za provedbu brojnih poslova predviđenih u programu ranog otkrivanja raka debelog crijeva (naravno i njihovo financiranje), a u Županijskoj bolnici Čakovec dovoljan broj gastroenterologa i medicinskih sestara potrebnih za provedbu kolonoskopskih pregleda, obzirom da su dva specijalista gastroenterologa ove godine prestala raditi u Županijskoj bolnici Čakovec. Zapošljavanje specijalista gastroenterologa u kratkom vremenskom periodu nije realno očekivati zbog nedostatka tog kadra u cijeloj Hrvatskoj, ali je moguće postojeće kadrove dodatno motivirati adekvatnom naknadom za rad.

Za kvalitetniju organizaciju, provedbu i evaluaciju rada, nužno je što prije poboljšati kompjutorski program za provedbu nacionalnog programa ranog otkrivanja raka debelog crijeva, te omogućiti korištenje programa kolonoskopskim jedinicama kako bi se nalazi kolonoskopskih pregleda upisivali u spomenuti program.

Odaziv Programu ranog otkrivanja raka debelog crijeva u Međimurskoj županiji manji je od potrebnog za postizanje ciljeva zbog kojih je program i pokrenut te je nužno što prije poduzeti predložene promjene i osigurati preduvjete za njihovu provedbu.

Literatura:

1. Nacionalni program ranog otkrivanja raka debelog crijeva. Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Zagreb, 2007.
2. Incidencija raka u Hrvatskoj 1990.-2005., bilten br. 15-30, Registar za rak, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb

3. Umrli prema uzroku smrti, spolu i starosti u Međimurskoj županiji 2007., Državni zavod za statistiku, Zagreb

Kontakt adresa:

Renata Kutnjak Kiš, dr.med.

spec.epidemiolog

Zavod za javno zdravstvo Međimurske županije

Čakovec, I.Gorana Kovačića 1E

Tel/fax 040 310-338

renata.kutnjak-kis@zziz-ck.hr